

Тақырыбы: Аудиттегі талдау тәсілдері

Орындаған: Жаманбай М
Тексерген: Турысбекова Р.К

Аудиттегі талдау тәсілдері

*1. Аудиторлық
процедуралар*

*2. Талдамалық
(аналитикалық)
процедуралар*

1 сұрақ. Аудиторлық процедурал ар

- *Аудиторлық процедуралар* деп - аудит өткізу кезінде дәлелдеулер жинау әдістерінің жиынтығын айтады.
- Клиент тарапынан аудитордың алдына әртүрлі міндеттер қойылуы мүмкін болғандықтан, дәлелдеулер алу үшін қандай да бір процедураларды қолданбас бұрын, мақсатты айқындап оны негіздеу қажет.

Нақты мақсаттар. Мысалы, дайындап тапсырылған қаржылық қорытынды есептің дұрыстығы мен әділеттілігін бағалау емес, жасалынған басқару шешімдерінің пайдалалығын немесе жасалынған келісімнің тиімділігін анықтау талап етіледі.

Глобалды (күрделі) мақсаттар да болуы мүмкін:

- меншіктің сақталуын анықтау және оны жетілдіру жөнінде ұсыныстар дайындау;
- жалпы өндірістің де, жекелеген өнімдердің де рентабельділігін бағалау;
- кәсіпорынның төлей алу қабілетін ағымдағы мерзімге ғана анықтап қоймай, келешекке де болжам жасау және т.б.

Мақсат таңдалғаннан кейін тексеру жүргізудің ерекшеліктерін, яғни қандай процедуралар талап етілетіндігін анықтау қажет - сәйкестікті айқындау тәсілдері немесе тікелей объектіге қатысты тексеру жүргізу процедуралары (**тестілер**).

Бұл ары қарай дәлелдеулер алудың тәсілдері мен әдістерін анықтауға мүмкіндік береді.

Ондай процедураларды жасау кезінде қойылатын жалпы талап - **тәуелсіздік**.

Тестілердің (процедуралардың) арасындағы айырмашылық төмендегілерден тұрады:

1) сәйкестікке қатысты жүргізілетін тестілер шаруашылық операцияларының орындалуы кезінде заң талаптарының сақталуын анықтайды;

2) тікелей объектіге қатысты тексеру жүргізу тестілерінде қатені анықтау мақсатында әрбір операцияның мазмұны егжей-тегжейлі қарастырылады.

Егер сәйкестікке қатысты тестілерді орындалған шаруашылық операцияларының заңдылығы тұрғысынан қарастыратын болсақ, онда ***мынадай сәттерді атап айту қажет.***

Біріншіден, оларды өткізу үшін үлкен көлемдегі құжаттық мәліметтер талап етілмейді. Тек жазбаша дәлелдерді мұқият қарастыру қажет.

Ал, бұл кезде тікелей объектіге қатысты егжей - тегжейлі тестілер шаруашылық өмірдің әрбір маңызды фактісі бойынша дәлелдеулерді аудитордың бағалауын талап етеді.

Екіншіден, сәйкестікке және тікелей объектілерге қатысты тестілер сол бір ғана құжатты пайдалануы мүмкін.

Логикалық жағынан алдымен сәйкестікке қатысты тестілер, ал содан кейін тікелей объектіге қатысты тестілер орындалады.

***Тікелей объектіге қатысты тестілер екіге
болінеді:***

1) егжей-тегжейлі тестілер (яғни, жекелеген операцияларды және жиынтығы қаржылық қорытынды есепті құрайтын шоттар бойынша қалдықтарды тексеру);

2) аналитикалық (талдамалық) қарастыру процедуралары.

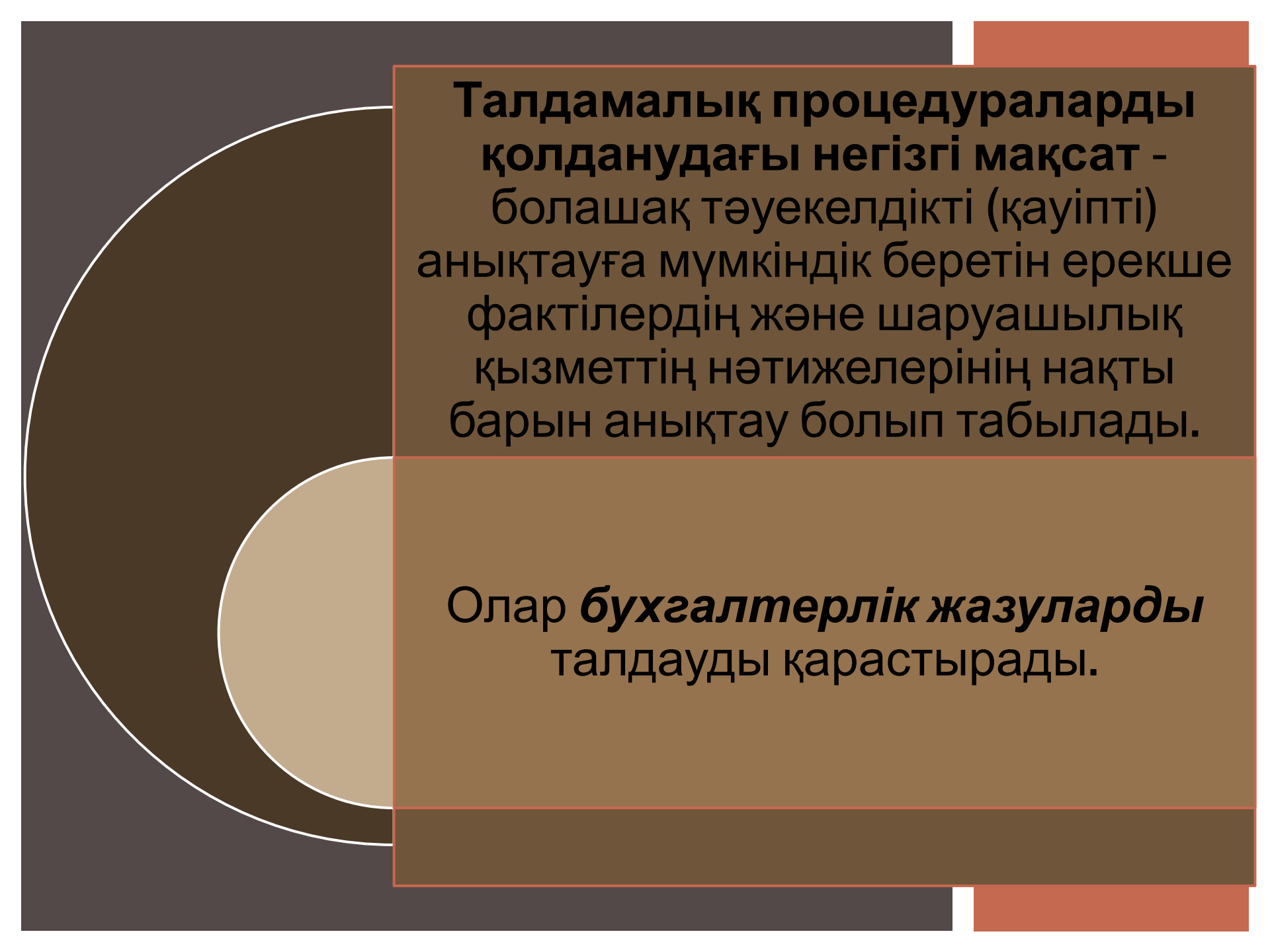

Тікелей объектіге қатысты егжей-тегжейлі тестілеуді аудитор операциялардың нәтижесі бойынша іріктелген жиынтықты құрау және мүмкіндігінше бірнеше ақпарат көздерінен алынған дәлелдеулердің көмегімен оларды бағалау жолымен жүзеге асырады.

Тікелей объектіге қатысты егжей-тегжейлі тестілерден талап етілетін дәлелдеулердің сапасы аудиттің алғашқы (ертерек) сатыларында қол жеткізілген сенімділіктің деңгейіне байланысты.

2 сұрақ. Талдамалық (аналитикалы қ) процедурала р

- 520-шы ХАС сәйкес *талдамалық процедуралар* - маңызды коэффициенттерді және тенденцияларды, олардан туындайтын басқа ақпараттармен дәйекті (бірізді) емес немесе жобаланған сомадан өзгеше өзгерістер мен өзара байланыстарды зерттеулермен қоса талдауды білдіреді.

Талдамалық процедураларды қолданудағы негізгі мақсат - болашақ тәуекелдікті (қауіпті) анықтауға мүмкіндік беретін ерекше фактілердің және шаруашылық қызметтің нәтижелерінің нақты барын анықтау болып табылады.

Олар **бухгалтерлік жазуларды** талдауды қарастырады.

Талдамалық процедураларды аудит өткізудің барлық кезеңдерінде (сатыларында) орындау керек:

- аудит жүргізудің бас кезеңінде қандай операцияларды толығырақ зерттеу керектігі жөнінде шешім қабылдау үшін;
- тікелей аудит жүргізу кезінде, яғни аудитор талдамалық процедураларды басқа аудиторлық процедуралармен (ішкі бақылау жүйесіне тест жүргізу, шаруашылық операцияларын тікелей объектіге қатысты тексеру және т.б.) байланыстыра отырып орындаған кезде. Бұл бухгалтерлік қорытынды есептегі ерекше ауытқуларды зерттеу кезінде өте тиімді;
- аудитті аяқтау кезеңінде талдамалық процедуралар қорытынды есептегі маңызды бұрмалаушылықтың барын немесе басқа қаржы - басқару мәселелерін соңғы тексеру ролін атқарады.

Талдамалық процедураларды жүзеге асыру кезінде **салыстырулар пайдаланылады** және дайындап тапсырылған қаржылық қорытынды есептің дұрыстығын бағалауға мүмкіндік беретін өзара байланыстар анықталады.

Кейбір жағдайларда талдамалық процедуралар **есептеулерді** немесе ары қарай тексеру жүргізу қажеттілігін анықтау үшін кеңірек зерттеуді керек ететін шаруашылық операцияларын айқындау үшін де пайдаланылады.

Талдамалық процедуралар үшін пайдаланылатын ақпараттар – олар, **аудитордың өзі жасаған есептеулері.**

Талдамалық қарастыру процедураларының маңызы төмендегілермен айқындалады:

1) қаржылық мәліметтердің арасындағы немесе қаржылық және қаржылық емес ақпараттардың арасындағы өзара байланысты талдаумен;

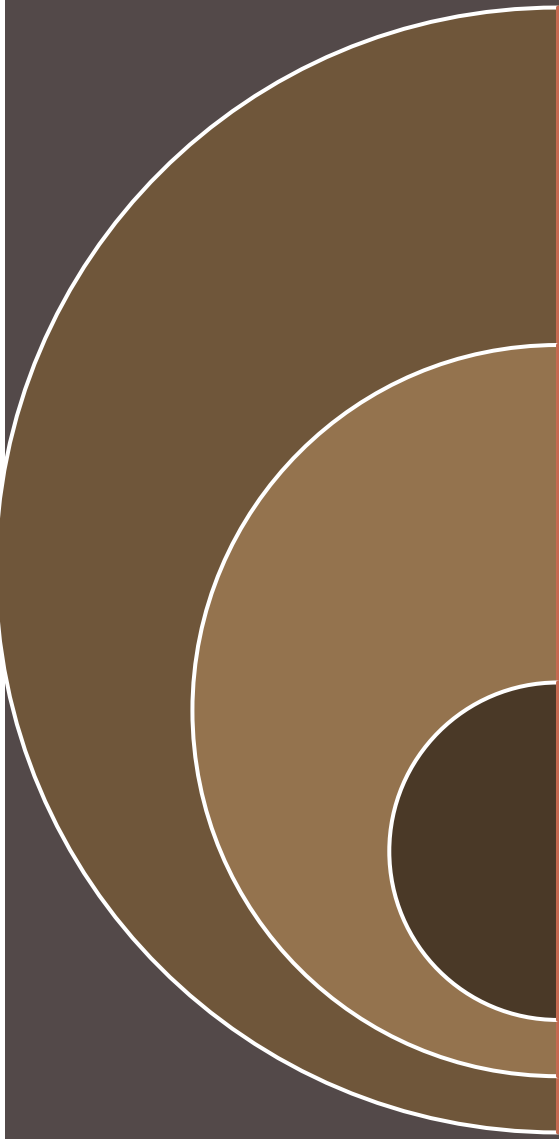
2) мәліметтердің элементтері арасындағы белгілі немесе болады деп күтілетін өзара байланыстарды талдау арқылы алынған өткен кезеңдердің мәліметтерін нақты мәліметтермен салыстырумен;

3) соңғы кезеңнің ақпараттарын соған сәйкес ертерек кезеңде алынған ақпараттармен, бірдей кәсіпорындардың мәліметтерін және сала бойынша орташа мәліметтермен салыстырумен;

4) талдау және салыстыру жасау процесінде табылған күтпеген ауытқуларды зерттеумен;

5) сол ауытқулар бойынша түсініктемелер алу және оларды негіздеумен;

6) жүргізілген талдаудың, салыстырудың және зерттеудің нәтижелерін қаржылық қорытынды есептің нәтижелері бойынша аудитордың пікірін қалыптастыру үшін негіз ретінде алынған дәлелдеу тұрғысынан баға берумен.

Кеңірек тараған әдістерге жай салыстыру және қорытынды есеп баптарындағы өзгерістерді талдау жатады.

Және де олардың шұғыл өзгеруін талдау, аудиторды көбірек көңіл аударуды керек ететін, қорытынды есептегі бар ерекше ауытқу фактілеріне (белгілі бір шоттар, шаруашылық операциялары бойынша) итермелеуі мүмкін.

Баптардың өзгеруін басқа баптардың өзгеруімен салыстыра отырып талдау, ең бастысы, экономикалық мазмұны бойынша бір көрсеткіштің өзгеруі басқа сонымен өзара байланысты көрсеткіштің өзгеруімен сәйкес келмеген кезде қолданылады.

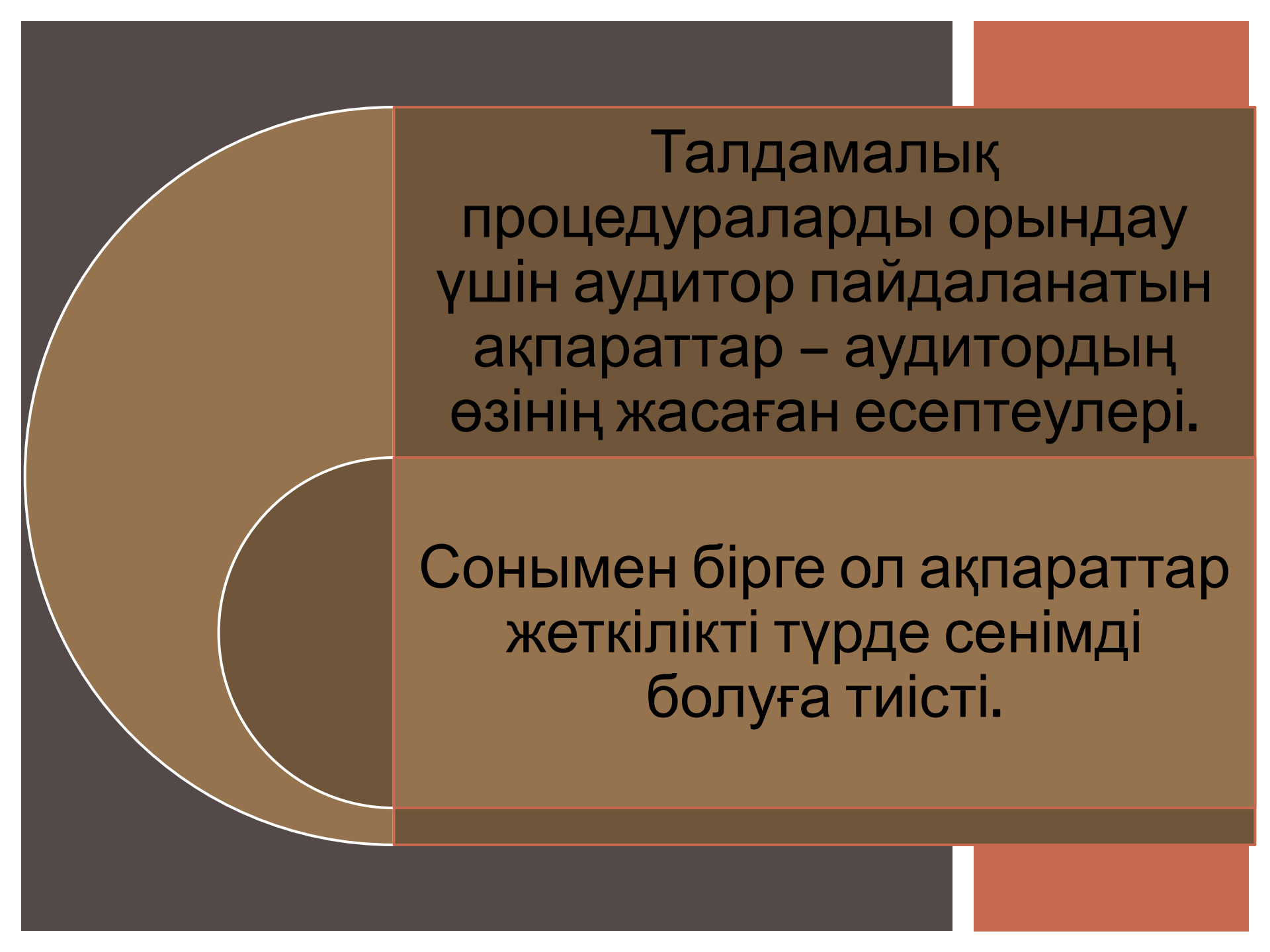

Талдамалық
(аналитикалық)
процедураларды
қаржылық
қорытынды есепке
тексеру жүргізу
процессінде қолдану:

- жекелеген шоттар немесе шоттар тобының дұрыстығына дәлел болады;
- өтімділікті, рентабельділікті тексерудің нақты мерзіміне де, өткен кезеңдер үшін де бағалауға мүмкіндік береді;
- аудитордың назарын маңыздырақ сәттерге немесе тексеру көлемін, мерзімін және аудиторлық гонорарлардың (сый ақылардың) мөлшерін қысқартатын «осал тұстарға» шоғырландыруға көмектеседі.

Аудиторлар талдамалық процедураларды орындаудың төмендегі негізгі кезеңдерін ажыратып көрсетеді:

- 1) процедураның мақсатын анықтау – аудиттің мақсатына бағынышты;
- 2) процедураның түрін таңдау – көп жағдайда оны жүргізу (өткізу) мақсатымен анықталады, экономикалық субъект қызметінің түріне, ақпараттардың түсініктілігіне және бірдейлігіне байланысты болады;
- 3) тиісті коэффициенттерді, ауытқуларды, тренділерді есептеуге (мысалы, баланс баптарын тігінен және көлденеңінен талдау) әкеліп саятын процедураларды тікелей орындау;
- 4) процедураларды орындау нәтижелерін талдау, яғни оларды таңдаудың және жүзеге асырудың дұрыстығына, бұл процедуралардың мақсатқа қол жеткізуге қолайлылығына жалпы баға беру.

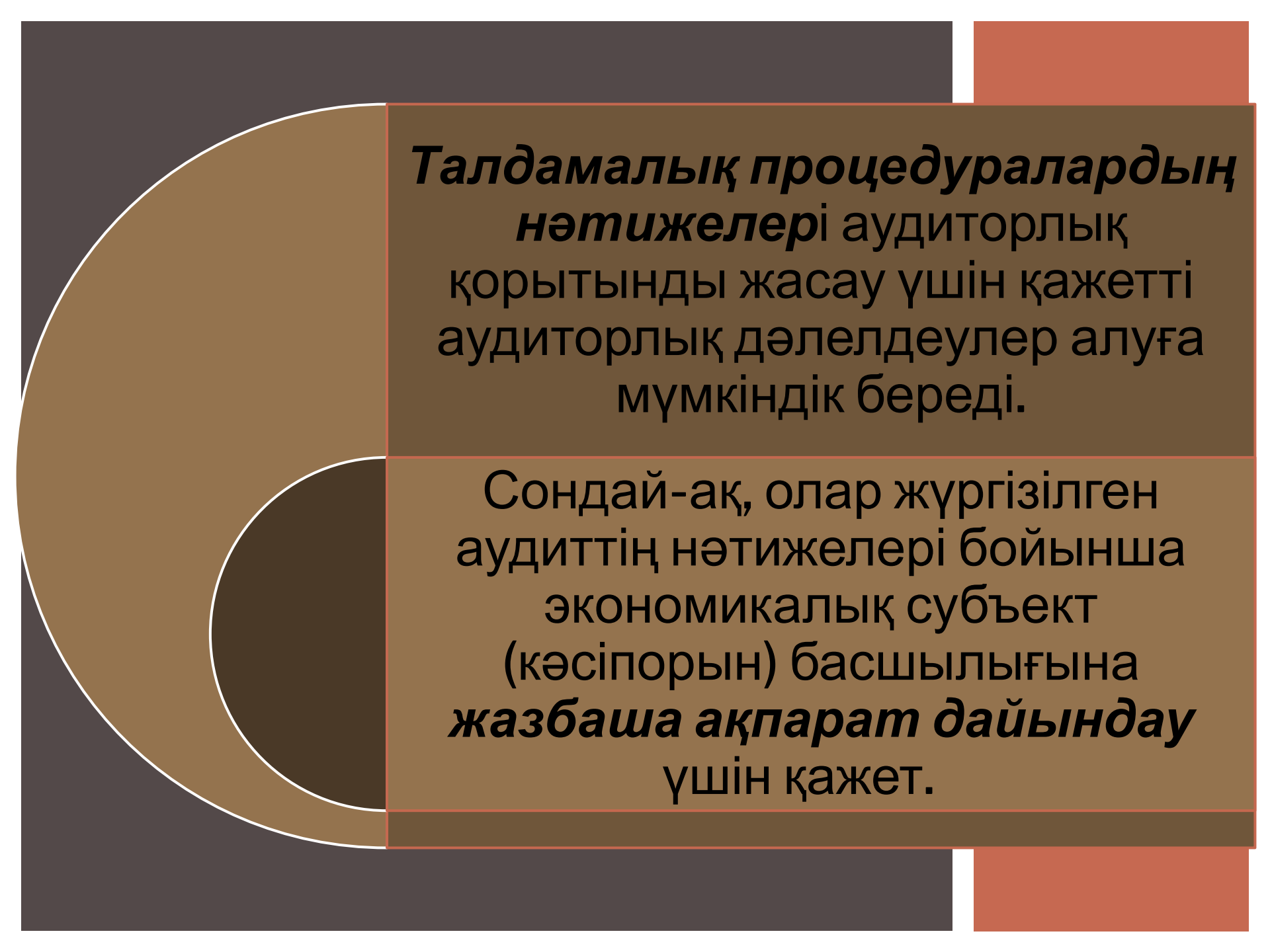

Талдамалық
процедураларды орындау
үшін аудитор пайдаланатын
ақпараттар – аудитордың
өзінің жасаған есептеулері.

Сонымен бірге ол ақпараттар
жеткілікті түрде сенімді
болуға тиісті.

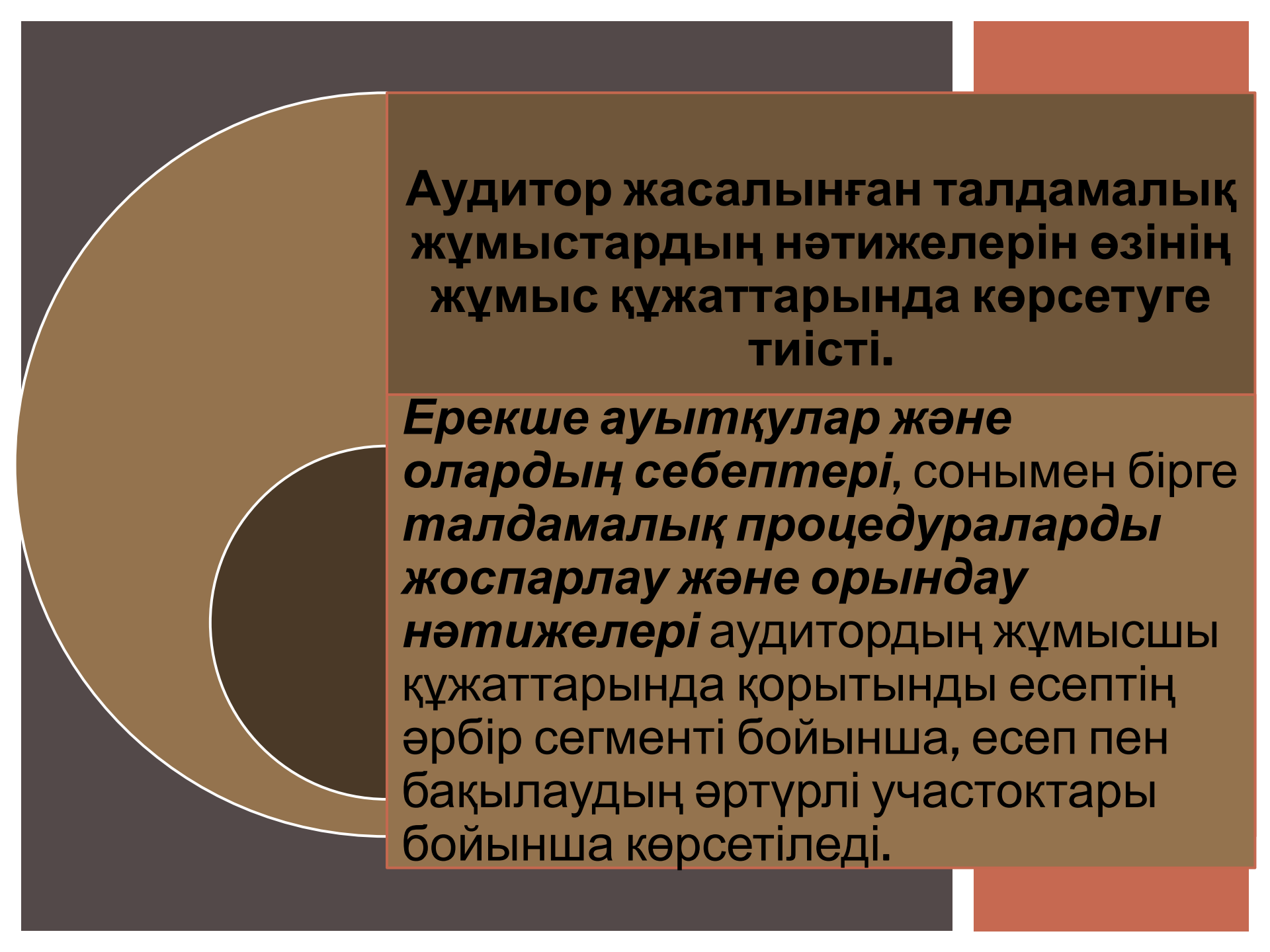
Талдамалық процедураларды ң сенімділігіне келесі факторлар әсерін тигізеді:

- шоттар бойынша қарастырылған қалдықтардың маңыздылық дәрежесі;
- тексеру жүргізілетін сол объектіге бағытталған басқа талдамалық процедуралардың нәтижелері;
- талдамалық процедураларды орындау кезінде пайдаланылатын көрсеткіштердің ауытқу шамалары;
- талдамалық процедураларды орындау кезінде бухгалтерлік емес мәліметтерді пайдалану (мысалы, сатып-өткізуден түскен түсімді көрсетудің толықтығына тексеру жүргізу кезінде өнімді сандық өлшеммен жөнелту жөніндегі мәліметтер пайдалануы мүмкін).

Талдамалық процедуралардың нәтижелері аудиторлық қорытынды жасау үшін қажетті аудиторлық дәлелдеулер алуға мүмкіндік береді.

Сондай-ақ, олар жүргізілген аудиттің нәтижелері бойынша экономикалық субъект (кәсіпорын) басшылығына ***жазбаша ақпарат дайындау*** үшін қажет.

Аудитор жасалынған талдамалық жұмыстардың нәтижелерін өзінің жұмыс құжаттарында көрсетуге тиісті.

Ерекше ауытқулар және олардың себептері, сонымен бірге талдамалық процедураларды жоспарлау және орындау нәтижелері аудитордың жұмысшы құжаттарында қорытынды есептің әрбір сегменті бойынша, есеп пен бақылаудың әртүрлі учасоктары бойынша көрсетіледі.

***Назарларыңыз
ға рахмет!***